

UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND IMPLEMENTAREA VOTULUI ELECTRONIC ÎN SISTEME ELECTORALE CONTEMPORANE

SOME CONSIDERATIONS ON THE IMPLEMENTATION OF ELECTRONIC VOTING IN THE CONTEMPORARY ELECTORAL SYSTEMS

Conf.univ., dr. Ion CIOBANU
Catedra de Drept
Universitatea de Stat Alecu Russo din Bălți
i.ciobanu@mail.md

Summary: *The electoral system includes an overview of juridical, articulated and prioritized norms, having as object of regulation the right to choose deputies and senators in representative bodies of power, the right to be chosen in these bodies and, in those cases where such a possibility is provided, the right to revoke the elected ones, as well as the principles of ballot, the organization, the elections and the establishment of voting results. Person's political emancipation, watched in geographical, social and historical plan, marked a higher level in the improvement of humanity, becoming one of the basic pieces of social and human values.*

Drepturile electorale formează o categorie distinctă în cadrul drepturilor și libertăților cetățenilor Republicii Moldova. Prin importanța sa, drepturile electorale sunt plasate în categoria drepturilor cetățenești fundamentale. În cadrul acestor drepturi fundamentale, drepturile electorale sunt grupate într-o categorie distinctă numită drepturi exclusiv politice¹.

În sistemele constituționale democratice ansamblul regulilor cu privire la organizarea și desfășurarea alegerilor formează sistemul electoral sau dreptul electoral (ramură relativ nouă de drept, în Franța)².

De altfel, în clasificările date drepturilor fundamentale, drepturile electorale sunt grupate de regulă într-o categorie distinctă numită drepturi exclusiv politice. Aceasta se motivează prin aceea că, prin conținutul lor aceste drepturi pot fi exercitate de către cetățeni numai pentru participarea la o guvernare. Caracterizarea drepturilor electorale ca drepturi exclusiv politice, permit delimitarea lor de drepturile și libertățile social – politice (libertatea conștiinței, libertatea de exprimare, dreptul de asociere, etc.) dar și explicarea altor consecințe juridice. Astfel, drepturile exclusiv politice aparțin numai cetățenilor, pentru că ele pot fi folosite numai pentru participarea la guvernarea și pentru că este pretudindeni recunoscut și admis că la guvernarea unei societăți participă numai cetățenii, deoarece ei sunt legați de destinile acestei societăți³.

¹ Guceac Ion, *Curs elementar de Drept Constituțional*, volumul 2, Chișinău, Editura S.n., 2004, p. 200.

² Bădescu Mihai, *Drept constituțional și instituții politice*, București, Editura Lumina Lex, 2001, p. 270.

³ Muraru Ioan, Tănăsescu Simina, *Drept constituțional și instituții politice*, ediția a IX-a, București, Editura Lumina Lex, 2001, p. 390-391.

Așadar, sistemul electoral desemnează ansamblu normelor juridice, articulate și ierarhizate, având ca obiect de reglementare dreptul de a alege deputați și senatori în organele reprezentative ale puterii, dreptul de a fi ales în aceste organe și – acolo unde o asemenea posibilitate este prevăzută – dreptul de a revoca pe cei aleși, precum și principiile sufragiului, modul de organizare și desfășurare a alegerilor și de stabilire a rezultatelor votării⁴.

Dreptul de vot poate fi definit ca dreptul recunoscut în condițiile legii cetățenilor unui stat de a-și exprima în mod liber, direct sau indirect opțiunea electorală pentru un anumit partid politic sau candidat propus de o grupare politică sau pentru un candidat independent⁵.

Constituția Republicii Moldova, în acest sens, reglementează prin art. 38 dreptul de vot, acesta fiind primul drept electoral al cetățenilor Republicii Moldova odată cu atingerea vârstei de 18 ani împliniți până în ziua alegerilor inclusiv, excepția fiind cei puși sub interdicție în modul stabilit de lege. Examinarea drepturilor electorale ale cetățenilor Republicii Moldova implică, însă câteva determinări teoretice. Drepturile electorale sunt prin excelență drepturi cetățenești. Astfel, drepturile exclusiv-politice aparțin numai cetățenilor, pentru că ele pot fi folosite numai pentru participarea la guvernare și pentru că este pretutindeni recunoscut și admis că la guvernarea unei societăți participă numai cetățenii deoarece ei sunt legați de destinile acestei societăți⁶.

Este necesar de menționat că prin acte juridice drepturile electorale își pot înceta existența în 2 cazuri: prin condamnarea de către instanțe judecătorești și prin efectul legii, când actul normativ lipsește anumiți cetățeni de dreptul de vot⁷.

Sub aspect tehnic, urmează ca statele să preia bunele practici europene prin implementarea registrelor electronice ale alegătorilor și prin votarea online (vot electronic).

La momentul actual, alegătorii sînt înregistrați în liste electorale de bază (în format excel), fiind întocmite în baza datelor din registrul de stat al populației.

Listă electorală – cuprinde toți cetățenii cu drept de vot care domiciliază pe teritoriul unei secții de votare. Întocmirea listelor electorale este condiție obligatorie a procesului de organizare a campaniilor electorale. Procedura dată creează condițiile necesare pentru ca alegătorii să-și realizeze dreptul la vot și presupune includerea cetățenilor în listele electorale în conformitate cu care aceștia vor fi admiși la votare. În funcție de faptul cui aparține obligația de înregistrare a alegătorilor această procedură poate fi publică (obligatorie) sau personală (benevolă). Procedura de întocmire a listelor electorale la alegerile organizate în Republica Moldova este reglementată de dispoziții normative cuprinse într-un capitol separat (Capitolul 5) din Codul electoral. Listele electorale sunt întocmite de către primărie, în două exemplare, pentru fiecare secție de votare. După ce au fost întocmite, acestea se verifică la domiciliul alegătorilor înscriși în ele, se

⁴ Rusu Ion, *Drept constituțional și instituții politice*, București, Editura Lumina Lex, 2001, p. 352.

⁵ Ionescu Cristian, op., cit., p. 374.

⁶ Cîrnaț Teodor, Cîrnaț Marina, *Protecția juridică a drepturilor omului*, Chișinău, Editura Reclama, 2006, p. 92.

⁷ Cîrnaț Teodor, Cîrnaț Marina, op., cit., p. 93.

semnează de către primarul localității și se aduc la cunoștință publică nu mai târziu cu 10 zile înainte de ziua alegerilor⁸.

În România, spre exemplu, alegătorului i se atribuia o carte de alegător, care era o tradiție interbelică și care a fost reintrodusă prin Legea nr.68/1992. Ea este actul de identitate electoral valabil pentru toate consultările cu caracter național, potrivit numărului de scrutine prevăzut în cuprinsul sau și se eliberează alegătorilor înscriși în listele electorale permanente ale localității în care domiciliază. Cartea de alegător de păstrează și se eliberează numai titularului și sub semnatura acestuia. În cazul pierderii sau distrugerii cărții de alegător se poate elibera un dublicat, făcându-se mențiune în lista electorală permanentă, originalul pierdut sau distrus fiind nul de drept⁹.

În procesul evoluției procesului electoral, este relevant de împărtășit experiența statelor UE, dar mai ales cazul Elveției și Estoniei, care din 2005 (la alegeri locale) a implementat votul electronic. De altfel, Estonia a devenit primul stat din lume care a organizat votarea electronică juridic recunoscută.

Estonia a manifestat mult entuziasm pentru acest procedeu care s-a extins din 2005 și a fost aplicat de 3 ori la alegerile locale, de 2 ori la cele parlamentare și pentru prima dată și la alegerile europene din mai 2014. În 2013, 21,2% din alegători au recurs la votul electronic¹⁰.

Începând cu 2003 în Elveția, votul electronic a fost adoptat într-o manieră treptată. În prezent aproximativ 30% din corpul electoral are posibilitatea de a recurge la acest procedeu.

Irlanda a început să introducă votul electronic în 2002, dar apoi a renunțat din cauza suspiciunilor legate de fraudă informatică. Marea Britanie a încercat la rândul ei procedeu în anumite alegeri locale, dar guvernul actual a anunțat că nu dorește generalizarea lui.

În Spania, Italia și Portugalia a fost testat în cazuri limitate, dar nu a fost adoptat prin lege.

În Germania, Tribunalul Constituțional Federal din Karlsruhe a invalidat integral utilizarea votului electronic în martie 2009, considerând că acest procedeu nu garantează pe deplin corectitudinea și secretul votului. Sistemul a fost experimentat pentru prima dată în 1999 la alegerile europene, apoi în alegerile locale și pentru alegerile legislative în câteva landuri, între 2006 și 2008. După decizia Tribunalului Constituțional votul electronic nu a mai fost aplicat în alegerile din Germania¹¹.

Același lucru se petrecuse cu un an înainte în Olanda, care a fost mereu până recent în avangarda revoluționării metodelor de votare. De altfel marele val de neîncredere în votul electronic, care s-a răspândit în Europa, a pornit chiar din Olanda. Un grup civic intitulat „Wij vertrouwen stemcomputers niet” (WVSN), care înseamnă „Nu ne încredem în mașina de vot”, a reușit să pună în evidență o serie întreagă de vulnerabilități ale mașinii de vot Nedap, utilizată în Olanda,

⁸ Cîrnaț Teodor, *Drept Constituțional*, Chișinău, Editura Print – Caro, 2010, p. 362-363.

⁹ Ionescu Cristian, op., cit., p. 272.

¹⁰ <http://www.dw.de/> (online) votul-prin-corespondenta-o-tema-mai-grea-decat-pare (vizitat la 20.11.2014)

¹¹ *Ibidem*

Germania și Franța. Pe fondul acestor discuții, Olanda a abandonat votul electronic în 2008 în toate variantele sale, până la găsirea unor tehnici care să suscite o deplină încredere.

În fine, votul electronic se aplică în Franța, atât prin mașini de vot cât și prin internet, raportorii citați mai sus recomandând totuși conservarea sistemului, dar limitarea lui pentru cazul alegătorilor aflați în străinătate la mare distanță¹².

Problemele de principiu ale votului electronic ar fi următoarele: 1. Asigurarea și garantarea securității votului contra fraudei electorale. 2. Dificultatea renumărării voturilor electronice.

Cu toate acestea votul prin internet continuă, grație avantajelor sale evidente, să se aplice și să fie luat în considerare, chiar dacă nu este deloc cea mai ieftină soluție. Când privește votul clasic pe hârtie, transmis prin poștă în plic închis, pare mai complicat doar la prima vedere, dar el nu presupune costurile de întreținere și securizare ale sistemului, pretinse de votul prin Internet.

Republica Moldova, în acest sens, deja a făcut primii pași în acest sens, adoptând Regulamentul cu privire la modul de utilizare a aplicației „Lista electorală” aprobat prin hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 2099 din 30 iulie 2013

Astfel, a fost creată web aplicația www.alegatorul.md, bază de date independentă de datele registrului de evidență a populației. Din toamna 2013 listele electorale a tuturor localităților (secțiilor de votare) fizic se vor afla la CEC (serverul CEC). Accesul la listele electorale a localității gestionate de APL se face prin Internet (<https://alegator.md>), iar gestionarea aplicației se realizează de către Departament Tehnologii Informaționale din cadrul Comisiei Electorale Centrale.

La momentul actual, funcționarii publici completează listele electorale din web aplicația www.alegatorul.md.

Avantajele web aplicației www.alegatorul.md sînt:

- ▶ *Ușurință în gestionarea datelor* - web aplicația www.alegatorul.md conține operațiuni care permit modificarea datelor cu caracter personal al alegătorului.
- ▶ *Prevenirea erorilor* - web aplicația www.alegatorul.md nu admite introducerea unui IDNP de două ori, evitînd includerea unui alegător în mai multe liste de bază.
- ▶ *Extragerea datelor corecte din Registrul de stat al populației* – datele cu caracter personal sunt extrase din registrul de evidență a populației prin introducerea codului numeric personal al fiecărui alegător.
- ▶ *Filtrarea și sortarea listelor* - web aplicația www.alegatorul.md conține mai multe liste care pot fi sortate în dependență de statutul alegătorului. Astfel, fiecare cetățean poate dispune de unul din statuturile menționate, după cum urmează:

1) **Eroare** - înregistrarea a fost introdusă eronat în listă și trebuie stearsă;

¹² <http://www.dw.de/> (online) votul-prin-corespondenta-o-tema-mai-grea-decat-pare (vizitat la 20.11.2014)

- 2) **Persoana a decedat** - acest statut se setează atunci când o persoană trebuie radiată din lista electorală pe motiv de deces;
- 3) **Plecat/Radiat permanent** - Persoana a fost cândva în lista electorală și a plecat permanent (și-a schimbat domiciliul) făcând necesară radierea permanentă a acesteia din lista;
- 4) **Plecat temporar** - Persoana a plecat temporar din această localitate (are reședință valabilă într-o altă localitate) și eventual se poate întoarce înapoi fiind necesară re-înscriserea acesteia în listă;
- 5) **Plecat temporar: militar la selectarea acestui statut se pune acel de la punctul 6** – Persoana a plecat temporar din această localitate datorită faptului că îndeplinește serviciul militar în altă localitate și eventual se poate întoarce înapoi fiind necesară re-înscriserea acesteia în listă;
- 6) **Plecat temporar: student** - Persoana a plecat temporar din această localitate datorită faptului că este înmatriculat la o instituție de învățămînt din altă localitate în care are reședință valabilă și eventual se poate întoarce înapoi fiind necesară re-înscriserea acesteia în listă;
- 7) **A pierdut dreptul electoral** - desemnează persoanele carora le-a fost retras dreptul de vot.
- 8) **Date incomplete** - Înregistrarea nu are date pentru cel puțin unul din câmpurile IDNP, Nume, Prenume, Anul Nasterii, Nr. document. Înregistrările incomplete urmează a fi verificate de utilizatori pentru a da o apreciere definitivă a corectitudinii înregistrării precum și de a completa înregistrarea cu valori pentru toate câmpurile. Dacă persoana autorizată setează statutul „Verificat: corect” pentru o înregistrare în care unele attribute ale alegătorului lipsesc, aplicația îi re setează această înregistrare, în mod automat, cu statutul „Date incomplete”;
- 9) **Verificat: Date insuficiente** - desemnează înregistrările verificate și pentru care utilizatorul nu are alte surse de informație pentru a completa integral toate attributele.
- 10) **Verificat: Corect** - desemnează înregistrările verificate de utilizator și pentru care am înscris valori corecte (în aprecierea autorului) în toate câmpurile obligatorii a listei și pe măsura posibilităților în câmpurile ne-obligatorii (sex și adresa).
- 11) **Spre verificare** - desemnează înregistrările nou create care urmează a fi verificate și probabil editate de utilizatori din cauză că sunt valori noi adăugate în listă. Înregistrarea nou introdusă primește automat statutul ”Spre verificare”¹³.

Așadar, ne raliem opiniei prof. I. Muraru, care menționa că *normele electorale stabilesc care sunt drepturile electorale, condițiile ce trebuie îndeplinite de o persoană pentru a fi beneficiarul acestora, precum și garanțiile ce fac efectivă exercitarea lor. De asemenea, normele juridice electorale stabilesc obligațiile organelor de stat în legătura cu alegerile, regulile de organizare și*

¹³ Text preluat din Ghidul utilizatorului elaborat de Centrul Centrul de Instruire Continuă pe lângă Comisie Electorală Centrală.

*desfășurare a alegerilor precum și cele de stabilire, centralizare și comunicare a rezultatelor votării*¹⁴.

Sistemul electronic ne permite să reglementăm procesul electoral în mod eficient și transparent, reducând implicarea factorului uman în gestiunea listelor electorale.

Pentru a evita fraudele electorale, persoanele autorizate să întocmească listele electorale se fac responsabile pentru prelucrarea datelor cu caracter personal, iar pentru încălcarea legislației privind protecția datelor cu caracter personal funcționarii publici vor purta răspundere în conformitate cu prevederile Codului contravențional al Republicii Moldova¹⁵.

În concluzie, putem constata că Republica Moldova se raliază treptat tendințelor actuale de a implementa e-votingul prin implementarea registrului electronic și, ulterior, prin introducerea votului online. Astfel, sînt preluate bunele practici europene care asigură și diversifică realizarea dreptul de vot și de a fi ales în Republica Moldova.

Bibliografie

1. Bădescu Mihai, *Drept constituțional și instituții politice*, București, Editura Lumina Lex, 2001, 335 p.
2. Cîrnaț Teodor, *Drept Constituțional*, Chișinău, Editura Print – Caro, 2010, 513 p.
3. Cîrnaț Teodor, Cîrnaț Marina, *Protecția juridică a drepturilor omului*, Chișinău, Editura Reclama, 2006, 380 p.
4. Cod contravențional al Republicii Moldova nr.218-XVI din 24.10.2008. In: Monitorul Oficial nr.191-193/634 din 01.10.2010.
5. Codul electoral nr. 1381 din 21.11.97. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova 81/667, 08.12.1997.
6. Guceac Ion, *Curs elementar de Drept Constituțional*, volumul 2, Chișinău, Editura S.n., 2004, 496 p.
7. Ionescu Cristian, *Drept constituțional și instituții politice*, teoria generală a instituțiilor politice, vol. 1, București, Editura Lumina Lex , 2001, 592 p.
8. Ionescu Cristian, *Drept constituțional și instituții politice*, teoria generală a instituțiilor politice, vol. 1, București, Editura Lumina Lex , 2001, 592 p.
9. Ionescu Cristian, *Drept constituțional și instituții politice*, teoria generală a instituțiilor politice, București, Editura Lumina Lex, 2001, 336 p.
10. Muraru Ioan, Tănăsescu Simina, *Drept constituțional și instituții politice*, ediția 13, volumul II, București, Editura C.H. Beck, 2008. 290 p.
11. Muraru Ioan, Tănăsescu Simina, *Drept constituțional și instituții politice*, ediția 9, București, Editura Lumina Lex, 2008, 703 p.

¹⁴ Muraru Ioan, Tănăsescu Simina, *Drept constituțional și instituții politice*, ediția 13, volumul II, București, Editura C.H. Beck, 2008, p. 86.

¹⁵ Cod contravențional al Republicii Moldova nr.218-XVI din 24.10.2008. In: Monitorul Oficial nr.191-193/634 din 01.10.2010, art. 49 alin.(1), 74¹.

11. Practica estoniană în domeniul votării electronice [online] <http://cec.md> (vizitat 28.11.2013)
12. Rusu Ion, *Drept constituțional și instituții politice*, București, Editura Lumina Lex, 2001.